

Katarzyna Dawidowicz

O problemach z interakcją językową na przykładzie opóźnionego rozwoju mowy

Rocznik Wieluński 11, 99-102

2011

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Katarzyna Dawidowicz

O PROBLEMACH Z INTERAKCJĄ JĘZYKOWĄ NA PRZYKŁADZIE OPÓŹNIONEGO ROZWOJU MOWY

Wprowadzenie

W codziennej komunikacji obserwujemy narastający wśród dzieci problem opóźnionego rozwoju mowy. Zjawisko to dotyczy również dzieci z gminy Wieluń. Dlatego warto zwrócić uwagę na tę niepokojącą tendencję.

W niniejszym artykule omówię problem opóźnionego rozwoju mowy na przykładzie sześciolatniego Krzysztofa¹, mieszkańca okolic Wielunia². Materiał badany stanowią nagrania mowy chłopca, zarówno spontanicznej, jak i kierowanej poprzez ciąg zadawanych mu pytań oraz zapisy komunikatów wypowiedzianych przez niego w trakcie zabawy.

1. Opóźniony rozwój mowy

1.1. Ujęcie definicyjne

Z *opóźnionym rozwojem mowy* mamy do czynienia wtedy, kiedy dziecko nie zaczyna wypowiadać słów (lub w poważnym stopniu je zniekształca) w 18–24 miesiącu życia, a zdań w 30–36 miesiącu. Należy przy tym uwzględnić stan rozwoju dziecka w ogóle i jego indywidualne zdolności. Dlatego o opóźnionym rozwoju mowy mówimy również wówczas, gdy formowanie się mowy oraz jej rozkwit zaczynają realizować się niezgodnie ze standardem obowiązującym dla konkretnej grupy wiekowej³. O opóźnionym rozwoju mowy świadczą następujące sygnały: późniejsze pojawienie się gaworze-

¹ Imię chłopca zmieniłam.

² Ze względów etycznych i formalnych nie podaję bliższych danych.

³ Zob. T. Zaleski, *Opóźniony rozwój mowy*, Warszawa 1992; G. Jastrzębowska, O. Pelc-Pękala, *Diagnoza i terapia opóźnionego rozwoju mowy*, [w:] *Logopedia – pytania i odpowiedzi. Podręcznik akademicki. Tom 2: Zaburzenia komunikacji językowej u dzieci i osób dorosłych*, red. T. Gałkowski, G. Jastrzębowska, Opole 2003, s. 346–347.

nia i pierwszych słów, ubóstwo czynnego i biernego słownika oraz brak niektórych części mowy, późniejsze pojawienie się zdań prostych i złożonych, zbyt długo utrzymujące się nieprawidłowe struktury gramatyczne, zbyt długo utrzymująca się wadliwa wymowa różnych dźwięków mowy⁴.

1.2. Przyczyny

Opóźniony rozwój mowy może wynikać z rozmaitych przyczyn. Do najczęściej spotykanych zaliczamy: brak sposobności mówienia, upośledzenie słuchu, opóźniony rozwój układu nerwowego, uszkodzenia mózgu, zaburzenia psychiczne i ruchowe oraz uszkodzenia obwodowego narządu mowy. Wpływ na stan mowy dziecka mają także czynniki środowiskowe oraz emocjonalne. Niekorzystne znaczenie ma utrwalanie błędnych zachowań językowych, na przykład używanie tzw. mowy mamusinej, obecność osób z wadami wymowy, karanie za brak postępów w mówieniu. Nie bez znaczenia jest również stan wzroku. Literatura fachowa (na przykład podana w przypisach) podkreśla, że wszelkie zaburzenia mowy określane jako „proste” lub „zwykłe”, powinny ustąpić mniej więcej do piątego roku życia. Coraz częściej jednak mowa dzieci nie rozwija się zgodnie z normą.

1.3. Diagnoza

Jak w przypadku każdego defektu mownego, tak i w tym, bardzo istotna jest diagnoza.

W diagnostyce opóźnionego rozwoju mowy ważne są: badania wstępne, np. wywiad, obserwacja, orientacyjne badanie mowy i badania specjalistyczne, badanie rozumienia, badanie mówienia, badanie czytania i pisanie, sformułowanie hipotez i ich weryfikacja⁵.

W procesie diagnozy opóźnionego rozwoju mowy należy zwrócić uwagę na liczbę i jakość wymawianych dźwięków mowy; formy realizacji dźwięków (czy są to elizje, substytucje, deformacje, czy dźwięki realizowane prawidłowo), wymowę głosek w różnych w różnych sąsiedztwach fonetycznych i pozycjach w wyrazie, zasób słownictwa czynnego i biernego, dobór właściwego słownictwa, umiejętność stosowania słów zastępczych. Należy także zwrócić uwagę na budowę wypowiedzi, strukturę zdania i posługiwanie się formami gramatycznymi, na rozumienie przez dziecko wypowiedzi innych osób i rozumienie mowy dziecka przez otoczenie⁶.

2. Opis przypadku

2.1. Informacje ogólne o dziecku i rodzicach

Chłopiec, u którego zaobserwowałam opóźniony rozwój mowy w połowie 2011 roku skończył sześć lat. Wychowuje się w rodzinie pełnej. Rodzice mają wykształcenie wyż-

⁴ Zob. G. Jastrzębowska, *Opóźnienie rozwoju mowy – przejaw nieprawidłowości rozwojowych*, [w:] *Logopedia – pytania i odpowiedzi. Podręcznik akademicki. Tom 2: Zaburzenia komunikacji językowej u dzieci i osób dorosłych*, red. T. Gałkowski, G. Jastrzębowska, Opole 2003, s. 41–43. Zob. także A. Majkowska, G. Majkowski, *Komunikacja językowa – zaburzenia i terapia*, [w:] *Komunikacja werbalna w aglomeracji miejskiej*, Częstochowa 2008, s. 68–88, tamże, *Zagadnienia fonetyczne*, s. 10–23.

⁵ Zob. G. Jastrzębowska, O. Pelc-Pękala, *Diagnoza i terapia...*, s. 346–347.

⁶ Tamże, s. 41–43.

sze. Krzysztof ma trójkę rodzeństwa. Starszego brata i dwie młodsze siostry. Od urodzenia był pod opieką matki. Do przedszkola zaczął uczęszczać w wieku pięciu lat. Rozwój psychofizyczny dziecka przebiegał prawidłowo. Nie przechodził poważniejszych chorób. Jest sprawny intelektualnie i ruchowo. Czynności wykonuje prawą ręką. Potrafi samodzielnie organizować sobie zabawę. Chłopiec przeszedł badanie laryngologiczne, które nie wykazało defektu słuchu. Niepokojące objawy pojawiły się po urodzeniu siostr – bliźniaczek. Stał się rozdrażniony i mniej aktywny werbalnie. Od roku w przedszkolu ma stały kontakt z rówieśnikami. W środowisku przedszkolnym Krzysztof jest jeszcze bardziej nerwowy. Dość często krzykiem manifestuje swoje niezadowolenie z danej sytuacji. Nie lubi uczestniczyć w zabawach grupowych. Podobnie jak w domu, chłopiec najchętniej bawi się sam i niechętnie dzieli się zabawkami z innymi dziećmi.

2.2. Krótka charakterystyka mowy Krzysztofa

Z wywiadu z rodzicami wiemy, że chłopiec do czwartego roku życia nie potrafił nazywać elementów otaczającego go świata w sposób prawidłowy. Nie powtarzał wypowiedzianych do niego wyrazów. Jego mowę rozumieli właściwie tylko najbliżsi. Jednocześnie od początku wykazywał rozumienie nadawanych do niego komunikatów i poleceń. Obecnie nie potrafi jeszcze wymawiać poprawnie wszystkich wyrazów. Nie uwzględnia w wielu przypadkach odmiany wyrazów. Nie wszystkie głoski wymawia prawidłowo (co prowadzi do wyraźnego zniekształcania słów). Są głoski, których w ogóle nie wymawia. W komunikacji z innymi używa raczej krótkich zdań. Zdarza się, że odmawia powtórzenia danego słowa. Opisuje przedmioty, zwłaszcza w czasie zabawy. Tempo mowy chłopca zależy od jego stanu emocjonalnego – kiedy się zdenerwuje mówi szybko i chaotycznie. W czasie komunikacji wspomaga się gestami. Pomimo dobrego słuchu, ma problem z różnicowaniem głosek dźwięcznych i bezdźwięcznych. Oto przykłady wyrazów wypowiedzianych przez Krzysztofa: *kaczka – kacka, but – put, mleko – leko, tata – dada, mazak – masak, noc – not, ciemno – temno, dżungla – cunkla, pudełko – pudelko, balony – balo, zielony – vony, dzięcioł – dencou, gwoździe – kozde, samolot – salolot.*

Słowo końcowe

Krzysztof powinien mieć już wieku sześciu lat opanowaną wymowę wszystkich głosek, powinien poprawnie wymawiać pojedyncze wyrazy i konstruować zdania. Jednak pewne przyczyny pochodzenia zewnętrznego lub wewnętrznego sprawiły, że mowa chłopca nie rozwinęła się prawidłowo. Krzysztof musi przy pomocy dorosłych „nadrobić stracony czas”. I to zarówno przy pomocy rodziców, jak i logopedy. Pod kierunkiem osób świadomych jego problemu wykonywać ćwiczenia językowe⁷. Brak opieki logopedycznej może przynieść bardzo negatywne skutki dla jego przyszłych relacji z innymi osobami. Dlatego niezmiernie ważna jest szczegółowa analiza zachowań językowych tego dziecka i innych dzieci oraz profesjonalnie przygotowana terapia logopedyczna oparta na wiedzy lingwistycznej.

⁷ Propozycję ćwiczeń przedstawię w innym miejscu.

Bibliografia:

Jastrzębowska G., *Opóźnienie rozwoju mowy – przejaw nieprawidłowości rozwojowych*, [w:] *Logopedia – pytania i odpowiedzi. Podręcznik akademicki. Tom 2: Zaburzenia komunikacji językowej u dzieci i osób dorosłych*, red. T. Gałkowski, G. Jastrzębowska, Opole 2003, s. 41–43

Jastrzębowska G., Pelc-Pękala O., *Diagnoza i terapia opóźnionego rozwoju mowy*, [w:] *Logopedia – pytania i odpowiedzi. Podręcznik akademicki. Tom 2: Zaburzenia komunikacji językowej u dzieci i osób dorosłych*, red. T. Gałkowski, G. Jastrzębowska, Opole 2003, s. 346–347

Majkowska A., Majkowski G., *Komunikacja językowa – zaburzenia i terapia*, [w:] tychże, *Komunikacja werbalna w aglomeracji miejskiej*, Częstochowa 2008, s. 68–88

Majkowska A., Majkowski G., *Zagadnienia fonetyczne*, [w:] tychże, *Komunikacja werbalna w aglomeracji miejskiej*, Częstochowa 2008, s. 10–23

Zaleski T., *Opóźniony rozwój mowy*, Warszawa 199

Summary

The article deals with the problem of delayed speech development. Brought closer to the phenomenon, pointed out the reason. A little space is devoted to the diagnosis. The phenomenon of delayed speech development were discussed at a specific example of a six-year old boy. Are examples of linguistic deviations from the norm. Postulate put forward a detailed analysis of linguistic behavior of children and the professional preparation of speech therapy, based on linguistic knowledge.